

ЕКОНОМІЧНИЙ АНГЛОМОВНИЙ ДИСКУРС У КЛЮЧОВИХ КОНЦЕПТАХ

Наталія ГРЕЧИХІНА (Кіровоград, Україна)

Стаття присвячена проблемі концептосфери економічного англomовного дискурсу. Визначено ECONOMY/ ЕКОНОМІКА як макро-концепт, а також обґрунтовано статус концептів MARKET / РИНОК, GOODS / ТОВАР і MONEY / ГРОШІ як ключових у цьому типі дискурсу.

Ключові слова: економічний дискурс, ключовий концепт, макроконцепт, мікроконцепт, ім'я концепту, дефініційно-компонентний аналіз.

The paper explores the problem of the conceptual sphere of economic English discourse. The concept ECONOMY/ ЕКОНОМІКА is defined as the macro-concept, while the concepts MARKET / РИНОК, GOODS / ТОВАР and MONEY / ГРОШІ are classified as the key concepts in this type of discourse.

Key words: economic discourse, key concept, macro-concept, micro-concept, concept name, definition-and-component analysis.

В умовах поширення процесів світової глобалізації, коли економічна діяльність є інструментом осмислення специфіки нових об'єктивних і суб'єктивних сутностей, зростає необхідність дослідження економічного дискурсу та його ключових концептів (О. В. Колотніна; Л. В. Лещенко; Н. А. Олійник; Н. М. Старцева; О. В. Тарасова).

Розуміння економічного дискурсу / ЕД як сукупності вербальних і невербальних актів, що використовуються для вербалізації знань про економіку з метою впливу на суспільну думку [15: 183], зумовлює **актуальність** дослідження його концептосфери, втіленої в текстах економічної тематики, що функціонують у межах комунікативної сфери економіки й обслуговують потреби індивідів, пов'язаних економічними відносинами. Серед таких текстів особливе місце посідають економічні науково-навчальні тексти, які слугують засобом передачі знань/ інформації з економіки.

Мета статті полягає у визначенні сукупності ключових концептів економічного англomовного дискурсу шляхом аналізу засобів їхньої вербалізації.

Об'єктом дослідження є ключові концепти економічного англomовного дискурсу та мовні засоби їхньої репрезентації, а **предметом** – лінгвокогнітивні особливості цих концептів.

Економічний дискурс дотепер ще не знайшов свого остаточного визначення в спеціальній літературі, однак усі чинні його дефініції можливо віднести або до вузького розуміння ЕД як сукупності текстів з економічної тематики, що функціонують у визначеному соціумі на основі їхньої спільності в межах однієї предметної галузі – економіки [5: 137; 8: 99; 17: 124], або до широкого тлумачення, по-перше, як універсальної міждисциплінарної підвалини будь-якої економічної формації, інформації і комунікації, по-друге, як сукупності комунікативних подій, відображених в колективній психології мовців, з усіма цінностями й нормами економічного життя людини, і, по-третє, як сукупності економічних текстів у найширшому суспільному та культурно-історичному контекстах» [10: 46]. З наведених визначень ЕД випливає, що сфера його буття охоплює, з одного боку, мовленнєву практику індивідів, котрі професійно чи опосередковано залучені до економічної діяльності, а з іншого – тексти з економічної тематики як «зупинений дискурс», «вичерпаний дискурс» (метафоричні вислови Ф. С. Бацевича), при цьому дискурс і текст співвідносяться як процес і його результат.

Певна система економічних концептів, що визнаються представниками соціуму, складає один із критеріїв виокремлення економічного дискурсу, запропонованих О. В. Тарасовою, до яких дослідниця відносить також тематичну галузь «взаємовідносини людини з усталеною в суспільстві системою економічних зв'язків і відносин»; особливу економічно зумовлену цільову спрямованість комунікантів, що передбачає вибір відповідних мовних засобів і мовленнєвих стратегій; а також власне мовні (структурно-функціональні) ознаки тощо [15: 184].

Якщо виходити з розуміння концепту як зосередження, “згустку” смислів, які виникають у процесі пізнавальної (відображальної) діяльності людини й об’єктивуються в системі значень мови (В. Л. Іващенко; Д. С. Лихачов; З. Д. Попова, Й. А. Стернін та інш.), то науково-навчальні тексти з економіки слугують полем дослідження вербалізованої концептосфери економічного дискурсу, яку можливо реконструювати шляхом застосування низки евристичних процедур.

Будучи багатовимірним мисленнєвим конструктом, ментальним утворенням вищого ступеня абстрактності, котре відображає процес пізнання навколишньої дійсності, досвід і знання людини про світ, концепт заміщує не тільки основні значення слова, а й усі його можливі варіанти й відтінки вживання [6: 7]. Структуру концепту складає сукупність узагальнених ознак, необхідних і достатніх для ідентифікації предмета або явища як фрагмента картини світу [11: 15]. Як складний комплекс ознак концепт має різнорівневу представленість у мові: до мовно-комунікативних одиниць об’єктивації концептів відносять лексеми, фразеологізми, вільні словосполучення, тексти та сукупності текстів [3: 130-131; 13: 107-110], однак найважливішим засобом вербального оформлення концепту вважається слово [13: 107]. Саме аналіз лексичного значення і внутрішньої форми слова, яке репрезентує концепт, а також встановлення синонімічного ряду лексеми – імені (репрезентанта) концепту, – складає початковий етап дослідження концепту [11: 15]. Далі в процесі лінгвокогнітивного дослідження перехід від змісту значень до змісту концептів здійснюється в ході особливого етапу методу семантико-когнітивного аналізу – когнітивної інтерпретації [12: 9].

У зв’язку з тим, що функцію репрезентації і трансмісії спеціалізованих знань в економічному тексті виконують терміни та дефініції понять, доцільно на початковому етапі вивчення концептосфери ЕД, об’єктивованої в науково-навчальних текстах, піддати дефініційно-компонентному аналізу саме ключові економічні терміни, що функціонують в ННТ, з метою виведення ключових концептів. Дефініція відображає «наївну» концептуалізацію світу своєю формою і змістом [14: 107], у ній розкрито найбільш важливі ознаки слова, яке визначається, і окреслено межі вираженого ним поняття [4: 115; 16: 111].

Логічно, на нашу думку, припустити, що макроконцептом англomовного ЕД є концепт ECONOMY/ ЕКОНОМІКА, який вербалізується іменем *economy*, що походить від лат. “*oeconomia*” в значенні “household management” (управління домогосподарством). Латинське слово в свою чергу утворилось від давньогрецького “*oikonomos*” з тим же значенням, компоненти якого охоплюють “*oikos*” (house/ дім) та “*nemein*” (to manage/ управляти) [21].

Як галузь знань, економіка є багатоаспектним явищем і за стратифікацією охоплює основи економічної діяльності, внутрішню та зовнішню торгівлю, менеджмент, фінанси й статистику, бухгалтерський облік, маркетинг і рекламу, банківську справу, біржову справу, митне регулювання тощо.

Піддаючи дефініційному аналізу лексику ННТ з економіки, можливо виокремити корпус лексем із семами «виробництво», «продукт», «товар», «місце

торгівлі», «матеріальна цінність», «гроші», «вартість», «прибуток», які, на нашу думку, вербалізують концепти ЕД.

Дефініційний аналіз імені цього концепту – слова *economy*, засвідчив, що воно полісемантичне [див. 18; 19; 21]. The American Heritage Dictionary of the English Language [18] фіксує такі семи *economy*: 1) *thrifty management; frugality in the expenditure or consumption of money, materials, etc.* (ощадливе управління; ощадливість у використанні або споживанні грошей, матеріалів тощо); 2) *an act or means of thrifty saving; a saving* (дія або засіб ощадливої економії); 3) *the management of the resources of a community, country, etc., especially with a view to its productivity* (управління ресурсами спільноти, країни тощо, особливо з урахуванням їхньої продуктивності); 4) *the prosperity or earnings of a place* (успішність або заробіток, прибуток, виручка). The Collins English Dictionary [19] подає 10 значень, серед яких наявна сема <...4a) *the complex of human activities concerned with the production, distribution, and consumption of goods and services* (сукупність видів діяльності людей, спрямованих на виробництво, розподіл і споживання товарів і послуг)...>.

На підставі узагальнення словникових дефініцій лексеми *economy*, представимо «наївне» уявлення про економіку як управління народним господарством для виробництва товарів і послуг з метою їхнього продажу/обміну та отримання прибутку (грошей) в країні/регіоні. Таким чином, *economy* (економіка) передбачає наявність *production / goods* (виробництва / товару), *trade / market* (торгівлі / ринку) і *finances/ money* (фінансів/ грошей) як посередника між суб'єктами ринку та товаром. Звідси випливає, що ключові концепти ЕД охоплюють MARKET / РИНОК, GOODS / ТОВАР і MONEY / ГРОШІ, які в свою чергу як «парасолькові» сутності складаються з великої кількості мікроконцептів.

Оскільки всі товарно-грошові відносини відбуваються саме на ринку, концепт MARKET / РИНОК посідає ключове місце в концептосфері ЕД. The Oxford English Dictionary [22] подає визначення *market* як <...the area or building where people meet to buy and sell goods; or people who buy and sell goods in competition with each other (територія, де люди купують і продають товари; або люди, які здійснюють ці операції в конкурентній боротьбі). В економічній літературі термін *market* визначається як «місце роздрібної та оптової торгівлі, сфера товарно-грошового обігу або товарного обміну, сукупність окремих сегментів споживачів, попит на окремий товар чи послугу, що вимірюється обсягом продаж за певний період часу» [2: 174; 1: 394].

Відтак, до змісту концепту MARKET / РИНОК належать поняття, що виражають усі форми та види торгівлі (*commerce, trade, sales, retail sales, traffic, barter, deal, exchange, business*); суб'єктів куплі-продажу (*sellers and buyers, consumers, traders, dealers, retailers, stockbrokers, shareholders*) та об'єкти обміну (*commodities, goods, merchandise, wares, produce, import, export*); місця, пов'язані з торгівлею (*stock exchange, bank, WTO*); також *market* позначає цілу країну, коли йдеться про внутрішній або зовнішній ринки (*domestic or foreign markets*) [7: 42]. В економічній теорії розроблений концепт *маркетингу* (marketing), який позначається як 4P's – *production* (виробництво), *promotion* (просування на ринку), *distribution* (розподіл), *selling* (продаж), і визначається як комплекс взаємопов'язаних форм і методів господарювання в умовах цивілізованої ринкової економіки, що охоплює усі стадії руху товару, починаючи з вивчення потреб, попиту, виробництва виробів і надання послуг, доведення їх до кінцевого споживача і закінчуючи організацією післяпродажного обслуговування (аж до утилізації) [9: 263].

Концепт GOODS/ТОВАР номінується лексемою *goods*, що серед інших має значення “*articles of commerce; merchandise* (предмети торгівлі, товари)”[19]. Ім'я цього

концепту – слово *goods*, має велику кількість синонімів: *products, produce, merchandise, stock, stuff, commodities, wares*, а також виступає гіперонімом для численних гіпонімів – назв товарів, що використовуються на ринку товарів, цінних паперів і послуг, найголовніші з яких охоплюють: *oil* (нафта), *energy* (енергоресурси), *gas* (газ), *shares* (акції), *fuel* (пальне), *raw materials* (сировина) тощо.

Іменем концепту MONEY / ГРОШІ виступає лексема *money*, яка походить від старо-французького *monnaie*, утвореного від латинського *moneta*, що мало значення «карбування монет, монетний двір» [18]; інше пояснення пов'язує його з прізвиськом римської богині Юнони – *Moneta*, одним із обов'язків якої було попереджати людей про небезпеку (лат. *monere* – попереджати); на знак подяки богині, котра була також покровителькою достатку, римляни збудували храм, названий її ім'ям, який пізніше став монетним двором [20]. Аналіз дефініцій *money*, представлених у словниках [18; 19; 22], засвідчив наявність таких сем: 1) засіб, який може бути обміняним на товари та послуги, і який використовується як міра їхньої вартості на ринку, включаючи серед своїх форм форму товару, такого, як золото, офіційно видана монета, банкнота чи депозит на чековому рахунку, або інший ліквідний засіб (*a medium that can be exchanged for goods and services and is used as a measure of their values on the market, including among its forms a commodity such as gold, an officially issued coin or note, or a deposit in a checking account or other readily liquefiable account*); 2) офіційна валюта, монети та цінні папери, видані урядом (*the official currency, coins, and negotiable paper notes issued by a government*); 3) майно або власність, які визначені в грошовому еквіваленті (*assets and property considered in terms of monetary value; wealth*); 4a) грошовий зиск або втрата (*pecuniary profit or loss*); 4b) заробітна плата; платня (*one's salary; pay*); 5) кількість готівки чи кредиту (*an amount of cash or credit*); 6) суми грошей, особливо специфічного походження (*sums of money, especially of a specified nature*); 7) багата особа, сім'я або група осіб (*a wealthy person, family, or group*). У словнику The Oxford English Dictionary [21] представлено такі семи: 1) засіб обміну у формі монет і банкнот (*a medium of exchange in the form of coins and banknotes*); 2) багатство (*wealth*); 3) платня або фінансовий здобуток (*payment or financial gain*); 4) офіційні суми грошей (*moneys or monies: formal sums of money*).

Із зазначеного вище випливає, що структуру концепту MONEY / ГРОШІ складає така сукупність узагальнених ознак: 1) ознака функціональності: гроші – це міра вартості (*measure of value*), засіб обігу (*medium of exchange*), засіб нагромадження й утворення цінностей (*store of value*), засіб платежу (*means of payment*); 2) ознака предметності: гроші матеріально представлені у вигляді монет, банкнот, паперів; 3) ознака абстрактності: гроші розуміються як абстрактна ідея/ якість, наприклад, багатство, вигода; 4) гроші уособлюють багату людину.

Синонімічна профілізація концепту MONEY / ГРОШІ передбачає виокремлення синонімів імені цього концепту, тобто лексем, які вміщують сему “*money*”. На нашу думку, гіпоніми *currency* (валюта), *assets* (активи) *arrear* (заборгованість) вербалізують досліджений концепт в ЕД. У свою чергу кожен гіпонім утворює лексико-семантичні ряди (ЛСР) слів, що номінують гроші за різними критеріями. Так, з лексемою *currency* (валюта) пов'язані такі ЛСР: 1) назви грошей за національною ознакою: британські назви: *penny, pound sterling, quid* тощо; американські назви: *cent, dime, dollar* тощо; сленгові назви: *cabbage, buck, greenbuck* тощо; 2) за кількісними характеристиками: субстантивні: *allotment, amount, sum*; нумеральні: *billion, hundred, million*; 3) за якісними характеристиками: загального значення: *cash, change, draft*; із зазначенням матеріалу: *banknote, copper, paper money*.

Лексема *assets* охоплює такі ЛСР: 1) гроші, якими розпоряджається особа, або установа: із семою накопичення: *budget, capital, fund*; із семою витрати: *expences, profit, surplus*; із семою кількості: *abundance, affluence, wealth*; у банківській сфері: *account, bankroll, deposit, interest*; 2) гроші, які отримуються: регулярно: *earning, payment, salary*; у спеціальних цілях: *aid, alimony, compensation, pension, scholarship*; для започаткування бізнесу: *funding, investment, sponsorship*; незаконно отримані гроші: *bribe, dough, kickback, lucre*. Лексема *arrear* (заборгованість) утворює ЛСР: *bill, bond, charge, fare, fine, instalment, invoice, loan, rent, tax, tribute, cost, liabilities, overdraft, rate, rebate, toll* тощо.

Як засвідчив наш аналіз, лексичні вербалізатори концепту MONEY / ГРОШІ складають надзвичайно розгалужену лексичну підсистему, яка структурується за семантичними й функціональними чинниками, що обґрунтовує важливість цього концепту як для ЕД зокрема, так і для англомовних картин світу в цілому.

У результаті проведеного дослідження, можливо стверджувати, що економічному англомовному дискурсу як виду інституційного дискурсу, властива своя концептосфера, відкрита, рухома система загальнолюдських і професійних знань/інформації, пов'язаних з онтологізацією економіки, які зберігаються у свідомості членів економічного співтовариства. Ці концепти утворюють концептополе з макроконцептом ECONOMY/ ЕКОНОМІКА та ключовими концептами MARKET / РИНОК, GOOD / ТОВАР, MONEY / ГРОШІ, кожен з яких утворює своє поняттєве поле й співвідноситься з іншими за рахунок суміжних понять, вибудовуючи цілісну концептуальну парадигму економіки як галузі знань і буття людини.

Перспективи подальшого дослідження передбачають вивчення концептів у плані їхньої структурної організації і мовної репрезентації в науково-навчальних текстах з економіки.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бизнес: Оксфордский толковый словарь. – М.: Изд-во «Прогресс-Академия», Изд-во РГГУ, 1995. – 752 с.
2. Дрозд О.М. Словник-посібник економічних термінів / О.М. Дрозд, В.В. Дубічинський, А.С.Д'яков та ін. – К.: Видавничий дім “КМ Academia”, 1997. – 264 с.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс./ В. И. Карасик.– М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н. А. Красавский. – Волгоград: Перемена, 2001. – 495 с.
5. Кручинина А. А. Англицизмы во французском экономическом дискурсе / А. А. Кручинина. // Текст и дискурс. Проблемы экономического дискурса.: сб. науч. статей. – СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2001. – С. 137-145.
6. Лихачов Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачов // Известия АН СССР. Сер. лит. ин. Яз., 1993. – Т. 52, № 1. – С. 3-9.
7. Науменко Л. П. Діловий англомовний дискурс у ключових концептах /Л. П. Науменко. // Культура народов Причерноморья: Научный журнал. – Симферополь. – 2004. – Том 1. – № 49. – С. 40-44. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/articles/kultnar/knp49_1/knp49_1_40-44.pdf
8. Олійник Н. А. Словотворчий потенціал англомовного економічного дискурсу //Вісник ХНУ. – Харків, Константа. – 2005. – Вип. 649. – С. 98-101.
9. Основы економічної теорії: Підручник: У 2-х кн. – Кн. 2 / За ред. Ю. В. Ніколенка. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 1998. – 272 с.

10. Пилипенко Р. Є. Німецький економічний дискурс: методологія, моделі, жанри: монографія / Р. Є. Пилипенко. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2005. – 316 с.
11. Пимонова М. В. Методология концептуальных исследований /М. В. Пименова // Антология концептов/ Под. ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. – М.: Гнозис, 2007. – С. 14-16.
12. Попова З. Д., Стернин И. А. Основные черты семантико-когнитивного подхода к языку/ З. Д. Попова, И. А. Стернин. // Антология концептов/ Под. ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. – М.: Гнозис, 2007. – С. 7-9.
13. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики /А. М. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008 – 332с.
14. Старко В. Ф. Про один метод концептуального аналізу / В.Ф.Старко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки. – № 75. – Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С. 105-109.
15. Тарасова Е.В. К проблеме определения экономического дискурса в лингвистике // Вісник ХНУ. – Харків, Константа. – 2004. – Вип. 635. – С. 183-187.
16. Чернишенко І. А. Методи дослідження концептів у когнітивній лінгвістиці / І. А. Чернишенко // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки. – № 75. – Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С. 109-115.
17. Щекина Н. М. Типы текста в экономическом дискурсе / Н. М. Щекина // Текст и дискурс. Проблемы экономического дискурса.: сб. науч. статей. – СПб: Изд-во СПбГУЭФ, 2001. – С. 123-130.
18. The American Heritage Dictionary of the English Language. – Fifth Edition. – Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2011.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ahdictionary.com>
19. The Collins English Dictionary. – HarperCollins Publishers Ltd, 2007. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.collinslanguage.com>
20. The English Slang Money Glossary – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.businessballs.com/moneyslanghistory>
21. The Online Etymology Dictionary. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.etymonline.com/index.php?term=money>
22. The Oxford English Dictionary. – Oxford University Press, 2013 . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oxforddictionaries.com/words/the-oxford-english-dictionary>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталія Гречихіна – викладач кафедри іноземних мов Кіровоградського національного технічного університету, аспірант кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: актуальні проблеми дослідження економічного дискурсу, науково-навчальних текстів з економіки.